

nims més exclusivament nostres, com *estol*, *esbart* o *colla*. Reconeguem, és clar que en aquestes accs. *banda* i *bando* són força més estesos en italià. Dels masculins *bando* i *bàndol* tracto especialment a l'article *BAN* (veure allà), tot i que en aquesta acc. el mot va més amb el nostre que amb aquell, que és germanisme indiscutible, i amb base semàntica diferent. —² Veg. les dades reunides en Holder, en els llibres de Leite de Vasconcelos i José M. Blázquez sobre les religions primitives d'Espanya i Portugal, i en molts altres treballs de l'escola de Tovar, que no cal citar en detall. Jo mateix m'he ocupat de l'explicació d'alguns d'aquests textos (p. ex. la inscripció *Ianoelicafae...*) en la meva comunicació epigràfica als *Coloquios de Epigrafia y Ling. Hispánica* de Salamanca, 1974, que ara surt en les *Actas*, també de noms de lloc connexos, allí i en la meva ponència publicada juntament, com el molt conegut gall. *Bande*, etc. S'hi han d'afegir encara molts més noms derivats d'aquests, p. ex. el que estudia Vincenzo Cocco en el seu article «*Flumen Banduge*, contribuio allo studio dell'ambiente prelatino della Lusitania (*RPortFil.*, 1957, 38 pp.). —³ És ja vèdic. Crec que no figura en el text del Rîg-Veda propi, però sí en el *Çatapatha-Brahmana*, i en diversos *sambhitas*, entre ells dels Vedes propis. De la frase *bhandanānām tvā patmann ādhūnomi* 'loem el teu camí present' en veig quatre cites en la *Vedic Concordance* de Bloomfield, que en dóna una altra encara d'una altra frase. —⁴ Per la meva banda no crec en l'etimologia *BHAD- 'bo' (que Pok., *IEW*, 106, i d'altres suposen per a *bhadrá*, separant-lo ben improbablement de *bhādate*), car no hi ha proves sòlides que l'arrel de l'angl. *better*, al. *besser*, etc., mot purament germànic, sigui d'origen indoeuropeu; cf. *IEW*, 126; fins el Kluge (en les seves darreres edicions almenys) s'absté de cercar-li enllaços extra-germànics. —⁵ Dos cops ja en el *Yasna*, cf. Bartholomae, *Bezenbergers Beiträge* VIII, 204, i *Altiranisches Wörterbuch*, 957. No crec, però, que sigui un derivat de l'avèstic tardà *band-fer* caure malalt algú, com suggereix Bartholomae, base poc convincent en l'aspecte semàntic, i que en gàtic apareix en una forma diferent, *bad-* (recordem que l'alternança *an ~ a* és menys viva en irani que en índic, *panti-kapeia*, *panta-* corresponents al scr. *patba-*). És probable que, com el nostre sorotàptic *Banda*, aquest nom avèstic sigui un teònim, convertit en nom d'un dimoni per l'adveniment de la religió zoroàstica, tal com s'esdevingué amb *daeva-* 'diable' o amb *Vrthrayna* i *Vrtra*, *Abura* i *Asura*, *Mitra*, *Varuna*, etc.

BANDARRA, 'dona malendregada', 'barram, prostituta', 'home sense escrúpols', mot exclusiu del català i del port. *bandarra*, on és també un terme del llenguatge pintoresc i abretolat, amb el sentit de 'home desvagat i de vida irregular': mot de formació incerta, probablement derivat paral·lelament, en tots dos idiomes, de *mandra* 'peresa', 'persona abrutada o

pobra d'esperit', passant per un derivat *mandrarra, reduït a *mandarra i, amb dissimilació, *bandarra*. □ 1.ª doc.: en català, fi del S. XIX; en portuguès, mitjan S. XVI.

La diferència en la data d'aparició és probable que sigui poc significativa i deguda, més que res, al fet que el lèxic català, ben escorcollat en la Renaixença i fins al S. XV, ha estat sempre poc estudiat en els segles intermedis, en què es desenrotllà pertot la literatura picaresca, jargonitzant i, en general aplebeïada, mentre que aquesta és precisament una de les èpoques en què la vida i la història de la gent de llengua portuguesa ha estat objecte del màxim conreu. El fet que el mot no existeixi en castellà ni en gal·lec (*Diccionario de la Academia Gallega*, Sarmiento, Valladares, Carré) (que formarien un pont habitual entre el català i el portuguès, ni en altres ll. romàniques) és indicatiu que més que transmissió de l'un a l'altre hi hauria creació paral·lela (sense que calgui excloure del tot alguna mesura d'influència per vies poc corrents o indirectes).

El cas és que en llengua portuguesa el mot té ja una coneguda antiguitat i un cert rang tradicionalista, tot i que el *Dicionário etimológico* de Machado s'abstingui, massa prudentment, de dir-ne ni un mot. Segons el dicc. de Moraes *bandarra* és un mot «chulo» per a «home vadió, ocioso», *bandarrear* «vadiar», *bandarra* «vadiaçã» i el femení *bandarrinha* ja fou usat per Ferreira de Vasconcelos a mj. S. XVI en la comèdia *Ulisipo* «ficamos unha e carne, almas e *bandarrinhas*», que «parece significar companheiros nos divertimentos ou vadiaçõs». El sabater *Bandarra* és un personatge històricament conegut, poeta popular i visionari, que exalçava la figura del rei de Portugal João III (1521-1557) abans del desastre d'Alcacerquiver (1578), veg. J. L. d'Azevedo, *A Evolução do Sebastianismo* (ed. Arquivo Hist. Ptg.), i *RLus.* xx, 329; no sé ben del cert si és el mateix *O Bandarra*, nom, o més aviat malnom, d'un sabater, a Ourique (Sud de l'Alentejo), per al qual Maria C. Dias, *RLus.* xvi, 187.

És un fet, tanmateix, que això quedà en el llenguatge comú i més o menys acceptat (si bé pintoresc i un poc irregular) fins avui, i que una revista literària *Bandarra* dirigida per Augusto Navarro, que apareixia a Oporto els anys 1953 a 1955, publicà almenys 42 números i n'he vistos dos grossos volums. Escriví sobre el mot portuguès el gran especialista dels llenguatges romànics apicarats Max L. Wagner, que el tradueix per 'home ociós, lladregot, gandul' («*müsiggänger*, *tagedieb*, *faulenzner*»), i el verb *bandarrear* o *bandurrear* «*faulenznen*» (*VKR* x, 15), i en la *ZRPb.* LXIII, 1943, p. 563, el vol mirar com a derivat de *bando* en el sentit «*pessoa que frequenta ajuntamentos festivos*».

En general no s'ha tingut en compte que en català és un mot tant o més viu que en portuguès, si bé en la nostra llengua, segurament per la raó que he indicat, no té un passat tan escorcollat ni una antigor tan esbrinada. No figura en cap diccionari antic, que jo